

של ישראל זכה שנקבעה על שמו פרשה בתורה וזכה שכל ישראל פותחין תפילתם בבוקר בפסוק מה טובו שבו שיבח בלעם את ישראל.
שמה תאמר הלא מצינו בחכמים הקדמונים שכתבו מקצת ספריהם ערבית. שונים הם חכמים הקדמונים שבני דורם היו עייפים מן הגלות ורחוקים מאורו של משיח, לפיכך כתבו להם חכמיהם איגרות תנחומים בלשונם כדרך שמפייסים את התינוק בלשון שהוא שומע. ושונה לשון ישמעאל שארץ ישראל נתמשכנה בידיהם. ולמה נתמשכנה ארץ ישראל לישמעאל, מפני שזכה להוציאה מידיו של אדם. ועדיין היא ממושכנת בידיו עד שיתקבצו כל הגלויות ויחזירנה לידיהם.

פרק שלישי / סוד כתיבת סיפורי מעשיות

מאהבת לשוננו ומחבת הקודש אני משחיר פני על דברי תורה ומרעיב עצמי על דברי חכמים ומשמרם בבטני כדי שיכוננו יחדיו על שפתי. אילו היה בית המקדש קיים הייתי עומד על הדוכן עם אחי המשוררים ואומר בכל יום השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש. עכשיו שבית המקדש עדיין בחורבנו ואין לנו לא כהנים בעבודתם ולא לויים בשירם ובזמרים אני עוסק בתורה ובנביאים ובכתובים במשנה בהלכות ובהגזות תוספתות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים. כשאני מסתכל בדבריהם ורואה שמכל מחמדינו שהיו לנו בימי קדם לא נשתיר לנו אלא זכרון דברים בלבד אני מתמלא צער. ואותו צער מרעיד את לבי, ומאותה רעדה אני כותב סיפורי מעשיות, כאדם שגלה מפלטין של אביו ועושה לו סוכה קטנה ויושב שם ומספר תפארת בית אבותיו.

פרק רביעי / כל מה שאירע למחבר על ידי דקדקן אחד וכל הצער והיסורים והטורח שבאו לו למחבר

והואיל והזכרתי ענין סוכה אומר בה דבר. מעשה, פעם אחת כתבתי סיפור סוכה החג, וכדי לשבר את האוזן כתבתי הסוכה מריחה. בא עלי דקדקן אחד, נעץ בי קולמוסו וכתב אין לומר הסוכה מריחה, שהרי לא הסוכה מריחה אלא אדם הוא המריח ריח הסוכה. חלשה דעתי עלי שמא שניתי ממטבע הלשון ופגמתי ביופיה. עמדתי ופשפשתי בספרי שימוש ולא מצאתי סמן לדברי. שרוב ספרי שימוש או שמודיעים לך את שאתה יודע או שאין מודיעים לך כלום. הלכתי אצל חכמי הזמן ולא ידעו להשיב לי. יודעים הם החכמים הכל חוץ מאותו דבר שאתה מבקש. עד שנזדמן לפני חכם ירושלמי והביא ראיה לדברי מספר כתב תמים לחכם קדמון ר' משה תיקו ז"ל. נחה דעתי קצת, ולא נחה כל צרכה. ועדיין הייתי מבקש תוספת חיזוק. וכשהייתי מזדמן עם אנשי לשון הקודש שאלתי אותם אפשר ששמעתם אם מותר לכתוב הסוכה מריחה. אלו התירו ואלו אסרו. אלו ואלו לא נתנו טעם לדבריהם אלא אמרו סתם, כאדם שפושט אגודלו כלפי חבירו ואומר כך דעתי, וכאדם שמלקלק את שפתיו ואומר כך אני מרגיש. מכיון שכן עמדתי למחוק שתי תיבות אלו שערער

ש"י עגנון III

חוש הריח

פרק ראשון / מעלת לשון הקודש

לא כשאר כל הלשונות לשון הקודש, ששאר כל הלשונות אינן אלא הסכמייות, שהסכימו עליהן אומה אומה על לשונה, אבל לשון הקודש ניתנה בה תורה ובה ברא הקודש ברוך הוא את עולמו, ושרפים ואופנים וחיות הקודש מקלסים אותו בלשון הקודש, ואף הוא כשבא לקלס את ישראל בלשון הקודש הוא מקלסן, כמו שכתוב הנך יפה רעיתי הנך יפה. באיזו לשון הכתוב מדבר, הוי בלשון הקודש. וכשהוא מתאווה לתפילתן של ישראל, לאיזו לשון הוא מתאווה, ללשון הקודש, שכן הוא אומר השמיעני את קולך, כי קולך ערב. איזו קול ערב עליו, זה קולו של יעקב שמתפלל בלשון הקודש. ובלשון הקודש הוא עתיד לבנות את ירושלים ולהחזיר הגלויות לתוכה. ובלשון הקודש הוא מרפא לאבילי ציון שלבם שבור מן החורבן ומחבש את נגיעהם, כמו שנאמר בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם. לפיכך חייבים כל ישראל להקפיד על לשונם שתהא ברורה ומדוייקת, כל שכן בדורות האחרונים, קרובי גאולה, כדי שמשחית צדקנו שיתגלה במהרה בימינו ישמע את לשוננו ואנו נשמע את לשונו.

פרק שני / כנגד חכמי הדור שכותבים בכל לשון ואין כותבים בלשון הקודש

שמה יאמר אדם וכי אפשר לדבר בלשון שנעקרה מן הפה זה אלף וכמה מאות שנה, כדרך שאומרים קצת טפשי ישראל. ואפילו רוב חכמי הדור אין בהם כח לעמוד בה, או שמשתבשים בלשונם אפילו בדברים הפשוטים או שכותבים דבריהם בכל לשון ולא בלשון הקודש. כל האומר כן לא שם עיקר הדברים על לבו, שאף על פי שפסק הדיבור מן הפה לא פסקה הלשון משנה ולומד גמרא מיד מגלין לו כל גנזי לשון הקודש שגנו הקודש ברוך הוא לאוהביו, כל שכן בשבת שניתנה בו נשמה יתירה שמכירה בלשון הקודש כמלאכי השרת.

ומפני מה מקצת חכמים משתבשים בלשונם, מפני שעושים דברי חול עיקר ודברי תורה טפל, שאילו עשו התורה עיקר היתה התורה מסייעתם. ואותם שכותבים דבריהם בכל לשון ואין כותבים בלשון הקודש, אפילו גוי וכותב בלשון הקודש חביב מהם, ובלבד שאינו כותב דברי תפילות. תדע לך שכן, שהרי בלעם הרשע שלא הרשיע אדם כמותו, שנתן עצה לזנות אל בנות מואב ואבדו על ידיו חמש עשרה רבוא ושמונת אלפים ושש מאות מישראל, בשכר שדיבר בלשון הקודש ודיבר בשבחן

עליהן הדקדקן. כשביקשתי למחקן באה הסוכה ועלה ריחה לפני עד שראיתי ממש שהיא מריחה, והנחתי את הדברים כמות שהם.

פרק חמישי / צדיקים מגן עדן באים לסייע את המחבר

פעם אחת בא אצלי אדם אחד לבקש ממני טובה. בתוך הדברים נגלה לי שהוא מבני בניו של רבי יעקב מליסא. מיד פניתי עצמי מכל עסקי ועשיתי לו כבוד גדול וטרחתי עמו הרבה וכיבדתי אותו בעונות דבש ובכוס יין שרוף ועשיתי את בקשתו מתוך שמחה בשביל כבוד זקנו הגאון שאנו לומדים תורתו ומתפללים בסידורו. אחר שהלכתי ללוותו נזדמן לי תלמיד חכם אחד וספר בזרועו. שאלתי אותו מה זה בידך, סידורו של הגאון מליסא. חיך ואמר לי פעמים מחמת חריפות יתירה אדם שוכח מנהג פשוט בתפילה וצריך לעיין בסידור. אמרתי לו זו מעלה גדולה במעלות הגאון האמיתי, אחר שחיבר חידושים וביאורים בחריפות ובקיאיות טרח וסידר בקצרה ענייני התפילה ושאר עניינים שוים לכל נפש להלכה ולמעשה, שיהא כל אדם מוצא את הדין ואת מקורו בצירוף סדר התפילה. סידורים הרבה הנחילנו רבותינו הקדושים בנגלה ובנסתר בדקדוק ובחכמה עם כוונות ופירושים וצירופים סודות ורמזים, לעורר לבם של המתפללים בבואם אל היכל המלך. אלא אלמלא כבודם של ראשונים הייתי אומר שסידורו של הגאון מליסא יפה מכולם, שרוב הסידורים אין רוב הציבור יכול לעמוד בהם מפני האורה וזה יפה לכל עין.

בעוד שאני מדבר נתעורר לבי והתחלתי מספר מקצת מאורעותיו של אותו גאון שנתפשטו הוראותיו בכל תפוצות ישראל לנהוג כדבריו. ועוד סיפרתי קצת על מדותיו הטובות מה ששמעתי מפי אנשי אמונה ומצאתי בספרים.

לסוף נפטרנו זה מזה. הוא וסידורו בידו ואני מחשבתי בלבי. לסוף חזרתי לביתי ועליתי על מטתי וישנתי שינה מתוקה. מתוך שעשיתי טובה ליהודי ושכבתי מתוך שיחות צדיקים ערבה עלי שנתי.

שמעתי שמעוררים אותי. נתרשלתי ולא קמתי. חזרו ועוררו הקיצותי וראיתי זקן אחד עומד לפני וסידור דרך החיים פתוח בידו ועיניו מאירות ופניו מבהיקות ביותר. אף על פי שמימי לא ראיתי שום תמונה של ר' יעקב מליסא הכרתי אותו מיד. הוא לא היה דומה לשום איש מאנשי בית משפחתו, שגדולי ישראל אינם דומים לקרוביהם, שתורתם נותנת להם זיו פנים, שכל המשחיר עצמו על דברי תורה הקדוש ברוך הוא מבהיק זיוו ונותן לו מאור פנים.

עד שאני מציץ ומביט נסגר הסידור ונתעלם הזקן וידעתי שהוא חלום. ואף על פי שידעתי שהוא חלום אמרתי דברים בגו. נטלתי את ידי וירדתי ממטתי והלכתי אצל ארון הספרים והוצאתי את הסידור דרך החיים. מצאתי שם פיסת נייר מונחת כמין סימן. עמדתי וקראתי שם לשון זה, ומרבים במיני פרחים המריחים לשמחת יום טוב. נראה הדבר שפעם אחת קראתי באותו דף והנחתי לי שם פיסת נייר לסימן.

הרהרתי בלבי, לשון זה לא כתב אותה מדעת עצמו אלא מדעת תורה. מכל מקום נטלתי סידור עמודי שמים לדודו הגאון יעב"ץ ז"ל, ואף שם מצאתי לשון זה. שמחתי שלא נכשלתי בדברי ולא פגמתי בלשונו הקדושה, שהרי אם שני עמודי עולם כותבים

כך דין הוא שיכתב כך, והדקדקן שפטפט כנגדי עתיד ליתן את הדין.

פרק ששי / אמירת תהילים רש"י ז"ל מפרש לו למחבר פסוק בתהילים ומצהיל את רוחו

לחזור למטתי לא היה כדאי, שכבר עבר רוב הלילה ולהתפלל תפילת שחרית עדיין לא הגיע זמנה. עמדתי ונטלתי ספר תהילים. אמירת תהילים יפה בכל עת, כל שכן לעתותי בוקר שהנפש עדיין נקיה והשפתים לא נתלכלכו בפטפוטים רעים. ישבתי וקראתי כמה מזמורים, את שהבנתי הבנתי ואת שלא הבנתי פירש לי רש"י ז"ל, עד שסיימתי כל ספר ראשון. ועדיין היתה הנפש מבקשת לומר עוד. עשיתי את רצונה וקראתי עוד מזמור ועוד מזמור, עד שהגעתי למזמור למנצח על שושנים, שהוא שיר שבח שנאמר לכבוד תלמידי חכמים שהם רכים כשושנים וגאים כשושנים, להאהיב תורתם עליהם.

יפה היתה אותה שעה של קריאת תהילים. המנורה עמדה דלוקה על השולחן ועיטרה באורה כל תיבה וכל אות וכל נקודה וכל טעם. כנגדה היה חלון פתוח לצד דרום ורוחות שלפנות בוקר נישבו בחוף, ולא כיבו רוחות אור של המנורה ולא סיכסכו את הפתילה, אלא היו מכרכרים עם אילנות ושיחים שבגן וריח טוב של דפנא וטללים עלה כדבש הבר וכשמן ערב.

אור המנורה התחיל מחוויר והולך. נראה הדבר שכבר יצא לילה. ואפשר שבאותה שעה כבר תלה הקדוש ברוך הוא חמה ברקיע, כדי להאיר לפשוטי העם שאין בקיאים בתפילת שחרית ומתפללים מתוך הסידור.

מגובהו של אילן נשמע קול, קול ציפור שאומרת שירה. קול כזה יש בו כדי להפסיק אדם ממשנתו. אבל אני לא עמדתי מן הספר לשמוע קול צפור, אף על פי שהיה מתוק לאוזן וערב ללב. אמרתי, אפשר אני קורא בספר תהילים ואפסיק לשמוע שיחת עופות.

ביני ביני נשמע קול אחר, ערב מן הראשון. נתקנאה צפור בחברתה וביקשה לנצחה בניגון. או אפשר שלא נתקנאה ואף לא הרגישה בחברתה, אלא מעצמה נתעוררה לשיר לפני יוצרה והיה קולה ערב מקולה של חברתה. לסוף עשו שלום ביניהן וכל אחת סייעה את חברתה בנעימתן וחידשו שירים שלא שמעה אוזן מעולם. נעימה שכזו וקולות שכאלו יש בהם כדי להבטיל כל אדם ממשנתו. אבל אני עשיתי אזני כאילו אינה שומעת. ואין כאן שום פלא ושום שבח, שהרי ככנור של כמה נימין היה המזמור מנגן שיר ידידות שיר שכל שיר השירים בטלים כנגדו, ואני עניתי אחריו אחר כל תיבה בנעימה.

רחש לבי דבר טוב וגו' לשוני עט סופר מהיר וגו' צלח רכב על דבר אמת ועונה צדק ותורך נוראות ימינך. את שהבנתי הבנתי ואת שלא הבנתי פירש לי רש"י ז"ל. כשהגעתי לפסוק מר ואהלות כל בגדיך ולא ידעתי פירושו עיינתי בפירוש רש"י ז"ל וקראתי שם כל בגדותיך כל בגדיך מריחים כריח בשמים, ומדרשו כל בגדותיך וסרחוניך מתכפרים ומריחים ריח ערב. באותה שעה באה סוכתי ועמדה לפני והריחה ריח ערב לפני. מיד נחה דעתי עלי כאדם שמריח בפרחים המריחים.

פרק שביעי / מסיים בשבח כדרך שפתח בשבח

בוא וראה כמה גדולה לשון הקודש, שבשביל תיבה אחת הטריח עצמו צדיק גדול משיבה של מעלה מגן עדן וגלל את ספרו לפני ונתגלגל הדבר שאקום בלילה לומר תהלים ואמצא דבר שיגעתי עליו ימים הרבה.

אורי צבי גרינברג IV

ביתו של אדם

רק מי ששב אל הכפר לעת ערב: אל עציו הטובים-בכל-עת,
אל חלקת שדהו שהיא המשך-פורה לבשרו
ואל בארו המקרה-לו מימיו בנצנוץ
רק מי ששב בערב יום אל הכפר ולא אל הכפר,
5 הולך כשב למחוז חפץ ולא כהלך-גולה למלוגו;
הולך בשביל הנאמן הרך-לעמידה... כי הוא טוב:
מטל, משמש, מנשמת שחקים, מצעידת צפרים בו..
בזרד-מדומים באזניו, בלב דופק כצפור אל חלון;
קרב אל גדר זרדים, פותח ולתה לבקתה לבנה,
10 שפמעט אפסר לחצקה... כהמשך גוף היא ממנו..
שנג לה מקש, והרבה מנשיות בה וקו צפרים..
ואפלולית לילה מברכת בחלון הקטן;
בא ופותר פיו ואומר שלום בה לאשה וולדות
וישב לאכל סעודת-ערב; והדממה שם: פאחרי כנורות
15 וחלילים שגדמו..
ולן שם לינת לילה, אשר מטיב הרבה עצים
וצוף השדות בה.. והיער סמוך והנהר --
רק זה טועם מיקר הטעם של מולדת האדם האמתית,
שהיתה לכל אדם אי בזמן בזה היקום,
20 בטרם שם רגלו בנעל וכסה את כתפיו עד קצות גופו
ויבן עיר ויצק כביש להעלים-מעין אדמה מדשיאה..
ויהי לגוף מרבה רגז.
רק מי ששב אל הכפר לעת ערב, הולך הביתה באמת:
ולגל מבזבז את הכרד-הגולה, פותר לו את חידת הכסוף
25 והתוהה-הדאגה בשל זה, שאדם נושא בחבו
בכל ימי המצאו בעולם משכלל זה, המאחר..
מולדת אדם הראשון, שפמנה נעקר, היא סבת הכסוף
ותוגת התלישות;